

اسلام و آزاداندیشان مانوی!

خاورشناسان مغرض و ناسیونالیستهای متعصب می‌کوشند مذاهب ایرانی را پایه‌ای برای اسلام معرفی کنند اما همه شواهد تاریخی، اشعباه آنها را اثبات می‌کند

در حقیقت «زنادقه» که دنباله پیروان مانوی بودند و اساس کار آنها بر شک و تردید نسبت به همه ادیان قرار داشت، همه ادیان آنروز را تهدید می‌کردند. شاید اگر اسلام از راه جزیره العرب به ایران نمی‌رسید، آئین زردشت در برابر نفوذ طریقه مانوی خود در ایکنه باخته بود. (۱) اما اسلام با روح تازه و منطبق محکم از راه رسید و اوضاع دگرگون شد قدرت مذهب کوه اسلام؛ ادیان دیگر را خاضع کرد و طومار آنها را در فوریید.

آئین مانوی، نخستین بدعت دینی بود که با سروصدای زیاد پدید آمد. چنانکه در تساریخها آورده‌اند، مؤبدان و کشیشان برای برانداختن آن جهد بسیار کردند و پیروان او را سخت عقوبت دادند. با اینهمه آئین او که ذوق عرفانی و لطف هنری خاصی داشت از میان نرفت و سالها با آئین زردشت و دین تحریف شده حضرت مسیح معارضه کرد. و این خشونت مؤبدان و ارباب کلیسا ناچار در اذهان کسانی که به آزاداندیشی علاقه داشتند و اکنشهای سخت پدید می‌آورد و منجر به بدعتهای تازه‌ای میشد.

۱ - اینکه شبی تاکنون از مسلک زرتشت باقی مانده آنها هم به برکت اسلام است زیرا مسلمانان روی تسامح؛ آئین زرتشت را بنام مجوس شناختند و پیروان آنها در شمار اهل کتاب پذیرفتند. فتوح البلدان:

بلاذری ص ۷۱

دانش انجام می‌شد، این شد که آثار فراوان و مطالب ارزنده بر منابع اسلامی افزوده شود و بر حجم بحث‌های کلامی و فلسفی علاوه گردد.

قدیمترین کتابی که به زبان عربی نوشته شده و از مانی و مانویان در آن ذکر می‌شود به میان آمده، توحید مفضل است، «مفضل بن عمر جعفی» که راوی این کتاب است، در مقدمه آن می‌گوید آنرا امام صادق (ع) بر من املاء کرده است. (۲)

همچنین احادیث زیادی در کتاب «اصول کافی» (۳) و کتاب «احتجاج طبرسی» (۴) و بحار الانوار» (۵) و سایر کتب حدیث به چشم می‌خورد که در رد عقاید مانویان است. (۶)

و نیز اگر به کتب تاریخ، کلام، فلسفه، تاریخ ادیان مراجعه شود، کمتر کتابی پیدا می‌شود که از زنادقه و مانویان سخن نگفته باشد و فصلی به همین

مانویان اسلام را نیز مانند سایر ادیان بشدت مورد حمله قرار دادند و با آئین مسلمانان به ستیز برخاستند، آری همین «زنادقه» بودند که در اوایل قرن دوم ظهور کردند و از ریشه ما توحید و سایر اصول اسلامی مخالفت ورزیدند و در تخریب مبانی اعتقادی مسلمانان سخت می‌کوشیدند.

اسلام نسبت به آنان شدت عمل بیخروج نداد بلکه بامتنق محکم در برابر آنها پیش رفت و آنها را صید و کنترل و مجذوب عقاید و تعالیم خود ساخت.

و همانها بودند که بازار بحثها و گفتگوهای دینی و فلسفی را گرم می‌داشتند و اشکالات و سوالات فراوانی در زمینه‌های مختلف مطرح می‌ساختند و پاسخ آنها را از ائمه اطهار و علما و دانشمندان اسلامی می‌خواستند. این وضع مدتها دوام یافت و نتایج مهمی در برداشت نتیجه این نبرد که در روشی عقل و

۲ - توحید مفضل: طبع نجف ص ۵-۶-۲۱ - ۲۵ - ۳۳ - ۲۴ - ص ۸۲ - ۸۹ - ۹۰ مرحوم معقانی ج ۴ ص ۲۳۸ - ۲۴۲ مفضل بن عمر الجعفی از اصحاب امام جعفر الصادق و امام موسی بن جعفر می‌باشد (۱۲۱ - ۱۸۵ هـ ق) تنقیح المقال.

۳ - اصول کافی ج اول کتاب التوحید باب حدوث العالم حدیث اول - دوم - سوم - پنجم - باب اطلاق القول .. حدیث ۶ ص ۷۲ - ۸۵

۴ - الاحتجاج علی اهل اللجاج تألیف: ابو منصور احمد بن علی بن ایطالب طبرسی، ص ۶-۹ ص ۱۱۹ ص ۱۷۰ - ۱۷۱ - ۱۷۸ - ۱۷۹

۵ - بحار الانوار - ج ۲ ص ۱۶ - ۱۸ - ۴۷ - ص ۷۴ - ۷۵ - ص ۶۶ - ص ۶۹ - از طبع معروف بطبع کمپانی نقل شده در ۲۴ جلد

۶ - شرح نهج البلاغه: ابن ابی الحدید ج ۱ ص ۲۶ - ۲۷ - ص ۳۵ - ص ۴۷۴ از طبعی که در مصدر در ۴ جلد صورت گرفته است.

و بدعتهای تازه ای میشد . بسیاری از آنها که مسلمان شده بودند دارای عقاید مختلف بودند عقاید خود را داخل اسلام کرده و مشکلات فراوانی ایجاد نمودند .

مقارن همان اوقات کتب فلاسفه یونان را نیز به عربی ترجمه نمودند این بود ، کار جدل و مناظره بالا گرفت و افکار جدیدی در میان مسلمانان انتشار یافت و در نتیجه باعث پیدایش فرقه های گوناگون مذهبی در اصول و فروع گردید (۱۱) و از اینجاست که گفته اند : ایرانیان در تشکیل فرقه های متعدد قدریه و معتزله و جبریه دست داشته اند . (۱۲)

پس اینکه بعضی می گویند : مانویت و سایر فرقه های دینی در اسلام اثر گذاشته است ، هرگاه منظورشان این مطلب باشد ، حرف بی حمای نیست زیرا بسیاری از مطالب و عقاید آنان به دین اسلام عرضه شده ، یا بکلی از طرف اسلام مردود شناخته

عنوان طرح نشده باشد (۷)

از این رو ، « احمد امین » نویسنده معروف مصری ، می گوید : مبادی و تعالیم مانی قسمت عمده علم کلام را به خود اختصاص داده است از جمله مسأله معاد است که آیا مردم با جسم خود محشور خواهند شد یا فقط روح آنها حاضر می گردد (۸) (البته آیات قرآن بوضوح معاد جسمانی را اثبات می کند) .

و همچنین عقیده به تناسخ (۹) که عقیده دیرین یونانیان و براهنه هند بود ، این بحث نیز بوسیله مانویان عنوان شده و باعث اختلاف و مشاجرات فلسفی در میان عاماء و دانشمندان گشته است . (۱۰) (گرچه از نظر منابع اسلامی عقیده ، به تناسخ رد شده است)

تأثیر عقاید و آداب مانویان هر چند اقی تازه ای در محیط پهناور اسلامی می گشود ، ولیکن اثریدی هم در میان مسلمانان بجا می گذاشت و باعث شك و تردید

۷ - احمد افشاری شیرازی درباره مانی و مانویان متون عربی و فارسی را جمع آوری کرده که خود کتاب بزرگی شده است و از ۱۹۴ کتاب یادداشت برداشته است و به انضمام « مانی و دین او » دو خطابه تقی زاده ، در تهران در اردیبهشت ماه ۱۳۳۵ به طبع رسانده است . (۸) فجر الاسلام : احمد امین ، چاپ نهم طبع مصر ص ۱۰۷

۹ - تناسخ عبارت است از قول به انتقال روح از صاحب آن به آدمی و یا حیوان دیگر و این عقیده از نظر اسلام مردود است و درباره ظهور آن فکر در اسلام به « تلبیس ابلیس » ص ۸۵ مراجعه شود . (۱۰) تاریخ مذاهب اسلام : ترجمه « الفرق بین الفرق » : ابوالمنصور عبدالقاهر بغدادی : ترجمه محمد جواد مشکور صفحه ۲۷۹

(۱۱) در این باره به کتاب : « مرآة الاسلام » طه حسین مراجعه شود .

(۱۲) سهم ایران در تمدن جهان : حمید نیر نوری ص ۲۵۳

البته این گونه تهمت‌ها و حرف‌های مسموم، از شرق و شناسان که نوعاً با هدف و ابوابیده خاص تاریخ ایران و اسلام را بررسی میکنند، زیاد برخلاف انتظار نیست. تعجب و تأسف ما از کسانی است که تحت تأثیر افکار آنان قرار گرفته، همان حرف‌های بسی اساس آنها را تکرار کرده‌اند. مؤلف «تاریخ فرهنگ ایران» در تبعات دینی خود می‌گوید:

بطور خلاصه می‌توان مانند «پروفسور پوپ آمریکائی» گفت که چنانچه تأثیرات ایران در ادیان مهم جهان وجود نداشت هیچ دین مهمی بصورت امروزی خود نمی‌بود» (۱۵)

راستی حیرت آور است، نمی‌دانیم مؤلف کتاب مزبور که خود را اهل تحقیق قلمداد میکند از کجا فهمیده، اسلام از آئین زردشت اخذ کرده است و چه دلیلی بر این مدعی دارد؟ در صورتیکه طبق تحقیقات بعضی از خاورشناسان ممکن است اقتباس و استفاده در جهت عکس باشد. فی‌المثل بطوریکه «بوسانی» نشان داده است مؤلف «دیکرت» با قرآن آشنائی داشته است. و ممکن است تحت تأثیر آن قرار گرفته باشد. همان دانشمند وجوه تشابه دین اسلام و ادیان قدیم ایران را به تفصیل شرح داده است. (۱۶)

از همه عجیب‌تر اینکه مؤلف کتاب «تمدن ایران

شده و یا حیثاً تصفیه و امضاء شده است (۱۳) و آثار آن در کتابهای مربوط کاملاً منعکس است. ولی چنانکه منظورشان این باشد که بعضی از تعالیم و عقاید اسلام از آنها اخذ و اقتباس شده، این مطلب کاملاً واهی و بی‌اساس است. زیرا اولاً - اسلام دینی است آسمانی که تعالیم آن از عالم غیب سر - چشمه گرفته است. و اینکه در تعالیم ادیان آسمانی مشرکانی وجود دارد این خود دلیل این است که اصل دین یکی بوده است، پیامبران الهی واسطه‌هایی بودند که بوسیله وحی و الهام، تعالیم دینی را از پروردگاری گرفتند و به مردم می‌رساندند.

ثانیاً - از نظر قرآن و تاریخ مسلم است که پیغمبر اسلام «امی» و درس‌نخوانده، بوده و هیچگونه آموزش قبلی از تعالیم فرقه‌های مذهبی ایرانیان نداشته است. روی این اصل حرف برخی از خاورشنان واهی و از واقعیت دور است.

«ادوارد براون» می‌نویسد: «در عالم دین، ایران زرتشت را برای بشر بوجود آورد که دین یهود و مسیح و اسلام بدرجات مختلف از آن اخذ و اقتباس کرده‌اند و مانی را بوجود آورد که ایران را مرکز مذهب غریبی نمود و قرنها در عالم مسیح و اسلام تأثیر کرد...» (۱۴)

(۱۳) مانویان معتقد بودند مسیح واقعی به صلیب کشیده نشده آنکه به دار کشیده شد کس دیگری بود. همین مطلب را قرآن در سوره نساء آیه ۱۵۶ بیان نموده است. . . . وما قتلوه و ما صلبوه ولكن شبه لهم « ۱۴ - از مقدمه کتاب «تاریخ انقلاب ایران»: ادوارد براون بناً بقول «سهم ایران در تمدن جهان»

ص ۲۵۵ - ۲۵۶

۱۵ - تاریخ فرهنگ ایران: دکتر عیسی صدیق صفحه ۲۰۳ و ص ۲۰۴

۱۶ - کتاب بوسانی صفحات ۱۳۸ تا ۱۴۳ - بناً بقول سهم ایران در تمدن جهان ص ۲۵۷

شروبهشت و جهنم و دگر مبادی مذهبی، انجام داد
مقام بسیار شامخی نزد پیامبر پیدا کرد...» (۱۹)
این نویسنده در این جمله گویا خواسته بگوید
خدمات نهانی سلمان این بوده که مبادی و اصول
دین زرتشت را داخل اسلام کند؟!.

هرگاه منظور نویسنده این باشد، نسبت به سلمان
تهمت زده است زیرا سلمان پساگو آن پیر مرد دور-
اندیش و روشنفکر که عمر طولانی (۲۰) در ایران
زندگانی کرده و مسلکهای زرتشت و مانوی و آتش-
پرستی و مجوس را دیده و کلیسا و دیر تقدیس را
پشت سر گذارد و از همه خسته شد، از ایران و فارس
و وطن خود ابتداء مسافرتها بلکه مهاجرتها کرده پس
از اینهمه مسافرتها و مهاجرتها و سیروسبیاحت دنیای
آتشکده و آتشگاه و دیروراهب و کلیسا باستانه
اسلام سرفرود آورده است (۲۱)

مسلمانان پاك - هرگاه در آنها خبری و حقیقتی
می یافت همه را پشت سر نمی گذاشت با پای پیاده
افتان و خیزان در آن سن و سال، اینهمه رنج سرفرو
مهاجرت را بخود هموار نمی نمود. بقول بعضی،
سلمان فارسی آنقدر مراحل نشیب و فرازا پیموده
تا صرازا سراسر از همه دعوتها: مانوی، مزدکی، آتش-
پرستی، و کلیسا، در آورد و از اختناق افکار رهائی
یافت تا به آزادی اسلام رسید.

باستان» که خود یکی از ناسیونالیستهای افراطی و
متعصب است؛ پارا از این فراتر نهاده و می نویسد:
«کسانیکه ادعا میکنند یکتا پرستی سوغات شبیه
جزیره العرب است، باید بدانند این عربستان بود
که یکتا پرستی را از ایران تقلید کرده ایران از
عربستان! و از آنجا که رونوشت همیشه ضعیفتر
از اصل است، لذا یکتا پرستی عربستان نیز خیلی ضعیفتر
از یکتا پرستی ایران است» (۱۷)

راستی ادعای این نویسنده خیلی مضحك است
تو حید که زیر بنای اسلام است و در اسلام تمام
اعتقادات و اعمال همه با تو حید معنی میدهند و بر
منای اساسی تو حیدی استوار شده اند، با اینحال
کسی گزاف گوئی را بجائی برساند که بگوید مکه
پایگاه تو حید و سرزمین وحی، تو حید را از ایران
تقلید کرده است!!

آنچه این - باصطلاح - محقق می گوید خیلی
تازگی دارد و در هیچ سند و مدرک تاریخی یافت
نمی شود (۱۸) و همچنین جای بس تعجب است از
یکی از نویسندگان معروف معاصر، با اینکه خود اهل
مطالعه و وقت و تحقیق است، آنجا که خدمات ارزنده
سلمان را نسبت به اسلام بازگویی کند، چنین می-
نویسد «سلمان با این خدمات ظاهری و دگر خدماتی
که نهانی در میان اصول و مبادی دین زرتشت و خیر و

۱۷ - تمدن ایران باستان، مهرداد مهرین ص ۱۱ - ۱۲

۱۸ - اغلب مطالب این کتاب واهی و بی اساس است و باطرز تفکر خاصی نوشته شده و نویسنده آن
هیچگونه حسن نیتی ندارد

۱۹ - زندگانی امام حسین (ع) : زین العابدین رهنا ص ۲۳۸

۲۰ - سلمان فارسی از معمرین بوده و گویند در ۲۸ سالگی به پیامبر اکرم ایمان آورده و در ۳۰
سالگی دنیا را بدرود گفته است.

۲۱ - فتاوی صحابی کبیر، سلمان فارسی ص ۲۳۹